

УДК 336.77:336.767(477)

Дзеніс В.О.
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри банківської справи
Харківського національного економічного університету
ім. Семена Кузнеця

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

PERSPECTIVES OF BANKING INVESTMENT CREDIT DEVELOPMENT IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті висвітлено теоретичні засади інвестиційного кредитування в Україні. Розглянуто зміст основних напрямів розвитку банківського інвестиційного кредитування. Визначено фактори впливу на перспективність розвитку інвестиційних процесів в країні. Досліджено стадії процесу інвестування та класифікаційні ознаки інвестиційних ресурсів. Зазначено стратегічну спрямованість розподілу банківських інвестиційних ресурсів.

Ключові слова: інвестиційне кредитування, банківська система, інвестиційна діяльність банків, інвестиційні ресурси, процес інвестування, ризики інвестування.

АННОТАЦИЯ

В статье освещены теоретические основы инвестиционного кредитования в Украине. Рассмотрено содержание основных направлений развития банковского инвестиционного кредитования. Определены факторы влияния на перспективность развития инвестиционных процессов в стране. Исследованы стадии процесса инвестирования и классификационные признаки инвестиционных ресурсов. Указана стратегическая направленность распределения банковских инвестиционных ресурсов.

Ключевые слова: инвестиционное кредитование, банковская система, инвестиционная деятельность банков, инвестиционные ресурсы, процесс инвестирования, риски инвестирования.

ANNOTATION

The theoretical principles of investment lending in Ukraine are highlighted in the article. The content of the main directions of development of bank investment lending is considered. The factors influencing the prospects of development of investment processes in the country are determined. The stages of the investment process and the classification features of investment resources are investigated. The strategic direction of distribution of banking investment resources is indicated.

Keywords: investment lending, banking system, investment activity of banks, investment resources, investment process, investment risks.

Постановка проблеми. В умовах трансформаційного стану економіки, постійної соціальної та політичної нестабільності необхідним є поглиблене впровадження банківського важеля в розвиток інвестиційних процесів в країні. Тому актуальним питанням сучасного етапу розвитку банківського сектору є поєднання кредитних продуктів з новими умовами інвестиційної діяльності. Перспективним кроком в цьому напрямі є розвиток банківського інвестиційного кредитування разом з відтворенням та розвитком реального сектору економіки. Необхідними передумовами цих процесів є підвищення ролі інвестицій, зростання надходження

не тільки вітчизняного, але й іноземного інвестиційного капіталу до провідних промислових галузей української економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідно підкреслити вагомий внесок в дослідження теоретичних засад і практичних питань інвестиційного кредитування в банківській сфері таких науковців, як, зокрема, О. Вовчак, А. Пересада, Т. Майорова, В. Міщенко, В. Пономаренко, Б. Пшик, О. Раєвнева, О. Ястремська [1–8].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте за сучасних швидко мінливих умов економіки потребують додаткового дослідження питання регулювання ринку інвестицій та управління ним, інвестиційної діяльності, власне, механізму банківського інвестиційного кредитування, гарантування повернення інвестиційних кредитних ресурсів.

Мета статті полягає в дослідженні базових теоретичних засад банківського інвестиційного кредитування та поєднанні наукових і практичних рекомендацій у контексті вдосконалення сучасних перспективних стратегій, спрямованих на грамотний розподіл банківських інвестиційних ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки все актуальнішими стають питання банківського кредитування реального сектору економіки. Вирішальна роль в банківському кредитуванні належить саме застосуванню інвестиційного та інноваційного напрямів розвитку економіки з метою забезпечення сталого економічного зростання, створення передумов і запровадження високотехнологічного обладнання в галузях промислового виробництва, розробки новітніх методів управління та передових технологій.

До факторів, що підкреслюють необхідність активізації інвестиційного кредитування банками, належать такі [2, с. 174]: застарілість матеріально-технічної бази на великих підприємствах, що приводить до підвищеної матеріало- та енергоємності, як наслідок, зниження конкурентоспроможності вітчизняної продукції; нестача власних фінансових ресурсів для початку та розширення підприємницької діяль-

ності для малих підприємств, що з урахуванням складності кредитування малого бізнесу за традиційними програмами призводить до нерозвиненості малого бізнесу, що може привести до «виродження» середнього класу в країні; частковий розвиток вітчизняного фондового ринку, що концентрує коло пошуків інвестиційного капіталу з боку підприємств саме на банківській системі.

Інвестиційний кредит загалом є економічними відносинами, що характеризуються рухом вартості (позичкового капіталу) від кредитора до позичальника та в протилежному напрямку, між кредитором і позичальником щодо фінансування інвестиційних заходів на засадах повернення і, як правило, з виплатою відсотка [2, с. 26].

З огляду на те, що інвестиційний кредит функціонує в різних сферах і є економічними відносинами між кредитором і позичальником, він може функціонувати і в різноманітних формах, що дає змогу кожному позичальнику зробити вибір найбільш зручного для нього варіанта залежно від потреб, що нині існують [4, с. 102]. Виокремлюють такі загальні форми: саме банківський інвестиційний кредит, до якого входять термінові кредити, револьверні кредити, довгострокові проектні кредити, андерайтинг; державний інвестиційний кредит; споживчий інвестиційний кредит; іпотечний інвестиційний кредит; товарний інвестиційний кредит; емісія облігацій; міжнародний інвестиційний кредит.

Банківська система покликана забезпечувати недостачу інвестиційних коштів шляхом мобілізації або залучення вільних грошових ресурсів як у суб'єктів господарської діяльності, так і в населення. Інвестиційну діяльність банків в мікроекономічному аспекті розглядають як діяльність, у процесі якої банк виступає в ролі інвестора, вкладаючи інвестиційні ресурси на певний термін у створення або придбання реальних активів та купівлю фінансових інструментів з метою отримання прямих і непрямих доходів [4, с. 241]. В макроекономічному аспекті інвестиційна діяльність спрямована на задоволення інвестиційних потреб суб'єктів підприємництва зокрема та економіки загалом.

Прикладом існування інвестиційного кредитування є подія, оприлюднена рейтинговим агентством «Кредит-Рейтинг», яка підтвердила кредитний рейтинг "International investment bank". Згідно з рішенням рейтингового агентства довгостроковий кредитний рейтинг за Національною рейтинговою шкалою підтверджено на рівні uaBBB+, прогноз є стабільним [9]. Вищезазначений рейтинг відповідає інвестиційному рівню згідно з Національною рейтинговою шкалою. Позичальник з рейтингом uaBBB+ характеризується достатньою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками. Рівень кредитоспроможності залежить від впливу несприятливих

комерційних, фінансових та економічних умов. Стабільний прогноз вказує на відсутність на поточний момент передумов для зміни рейтингу протягом року.

Інвестиційне кредитування – це коротко-, середньо- та довгостроковий кредитний процес, що включає сукупність механізмів реалізації кредитних відносин та цілей позичальника в інвестиційній сфері. Об'єктом кредитних відносин є вартість, яка надається в позичку з метою отримання прибутку.

В процесі інвестиційного кредитування використовуються організаційно-економічні елементи видачі, отримання та погашення позичкового капіталу, які об'єднують банк (кредитора), позичальника (боржника), поручителів (майнових та фінансових), учасників (постачальники, підрядники, страхові та аудиторські компанії, гарантійні фонди); фундаментальні елементи, серед яких слід виокремити об'єкти, суб'єкти, принципи, цілі та завдання інвестиційного кредитування; процесуальні елементи, а саме вимоги, що висуваються до інвестиційного проекту, вимоги до позичальника (ініціатора), вимоги до фінансових та майнових інвесторів (учасників, поручителів), можливості здійснення кредитної операції, умови кредитування, укладання договірної бази, прийняття рішення щодо можливості кредитування відповідним відділом банківської установи, супроводження та моніторинг кредитних операцій. Сукупність цих прийомів утворює механізм банківського інвестиційного кредитування.

Іноді термін «механізм кредитування» порівнюють з поняттям «система або процес кредитування», але він є ширшим від них за рахунок методів, форм процедури та контролю (моніторингу) кредитування.

Інвестиційний процес обов'язково повинен мати правове та методичне забезпечення банківського кредитування інвестиційних ресурсів, заснованих на законодавчих та нормативно-правових засадах.

Об'єднаний механізм фінансового забезпечення інновацій, тобто володіння фінансовими ресурсами й потреба в їх використанні через відповідні фінансові інститути загалом та банківські установи зокрема, створює інвестиційний процес.

Особливістю інвестиційних кредитів є їх спрямованість не на задоволення поточних потреб або придбання створеної вартості, а на забезпечення подальшого збільшення вартості за рахунок створення нової потужності виробництва, будівництва, реконструкції, модернізації, а також те, що право на об'єкт інвестування закріплене за позичальником, а після реалізації інвестиційного проекту та розрахунку з банком-кредитором банк не має права на цей об'єкт як на свою власність.

Особливістю організації процесу банківського інвестиційного кредитування є його базування на загальних принципах кредиту-

вання (строковість, цільовий характер, платність, забезпеченість) і застосуванні особливих принципів (організація стадій кредитного процесу) (рис. 1) [7, с. 23].

Згідно з підходом внутрішніх рейтингів у кредитному процесі кожний позичальник банку оцінюється за відповідними параметрами і належить до однієї з категорій (рейтингу), які заздалегідь визначені банком. Отже, банк визначає портфель своїх позичальників за рівнем ризикованості операцій з ними [10]. Управління ризиками – це процес, за допомогою якого банк виявляє (ідентифікує) ризики, проводить оцінку їх величини, здійснює їх моніторинг і контролює свої ризикові позиції, а також враховує взаємозв'язки між різними категоріями (видами) ризиків.

В процесі прийняття рішення щодо здійснення інвестиційного кредитування необхідним є встановлення остаточної мети кредитування, терміну окупності та ступеня ризикованості конкретного проекту [3, с. 116]. Враховуючи основні принципи кредитного процесу, до особливостей інвестиційного кредиту-

вання можемо віднести такі: визначення доцільності та ефективності кредитування банком інвестиційного проекту (проводиться оцінка повернення інвестованого капіталу на основі показника грошового потоку, сформованого на основі сум чистого прибутку та амортизаційних відрахувань у процесі експлуатації інвестиційного проекту; обов'язкове приведення до теперішньої вартості інвестованого капіталу та сум грошового потоку; вибір дисконтної/диференційованої ставки відсотка в процесі дисконтування грошового потоку для різних інвестиційних проектів); дотримання чітко розробленої кредитної політики, внутрішніх документів, координуючих дій персоналу банку щодо роботи з кредитними заявками та портфелем чинних кредитних угод; наявність спеціально підготовленого персоналу банку достатньої кваліфікації; наявність механізму виявлення, оцінки та управління ризиками інвестиційного кредитування; наявність механізму сегментації потенційних позичальників залежно від розміру активів, галузі, досвіду співпраці з банком або ж з іншими суб'єктами, які мають кредитну

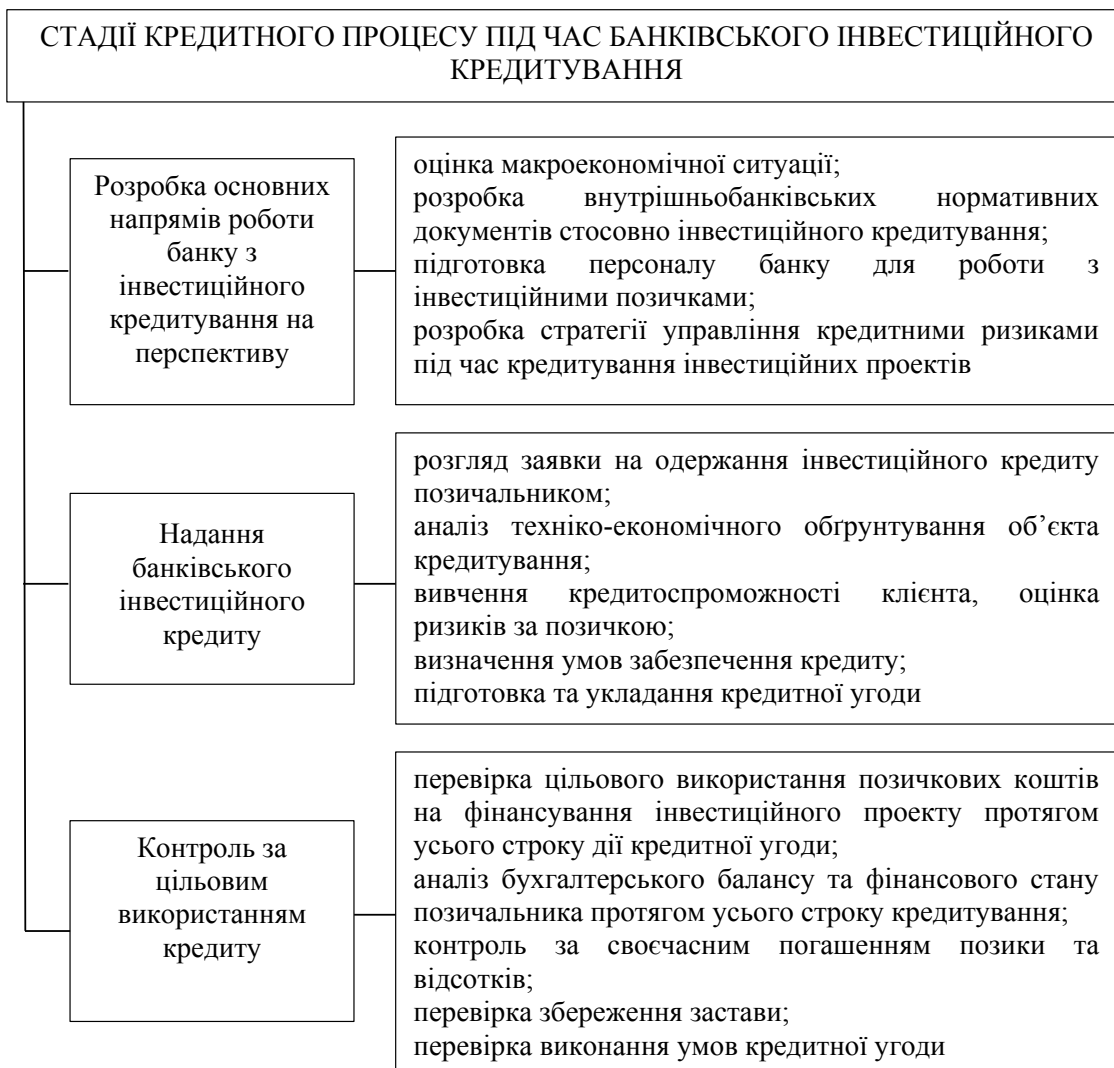

Рис. 1. Стадії кредитного процесу під час банківського інвестиційного кредитування

заборгованість, а також визначення лімітів, обмежень, спеціальних умов кредитування для кожного сегменту [11, с. 100].

Спостерігається тісний зв'язок між обсягами банківського інвестиційного кредитування та фінансуванням інновацій, що свідчить про наявність паритету між джерелами фінансування інновацій, а саме власними ресурсами підприємств та банківськими кредитами. При цьому дуже малою залишається частка інвестицій підприємств (спрямування якої за останні роки зменшилась у 1,5 рази з 6,5% до 4,3%), спрямованих на інноваційний розвиток [12, с. 99].

Досвід іноземних держав свідчить про те, що найбільш ефективно державна підтримка розвитку банківського інвестиційного кредитування здійснюється на основі спеціалізованого урядового органу з достатніми ресурсними можливостями та повноваженнями [1, с. 367]. Інвестиційні кредити підприємствам надаються на підставі подання заявником прогнозу фінансових показників та відповідного бізнес-плану, що повинен містити інформацію про менеджмент (відомості про керівників, їх досвід, знання галузі, вік, освіту, професійну підготовку); продукти або послуги (докладний опис етапів розвитку); розмір ринків споживачів, конкурентів, оцінювання обсягу продажів, шляхів входження на ринок, прогнози реалізації продуктів; бізнес (дати початку діяльності, поточні результати, боргова історія, наявні зобов'язання); цілі та стратегії бізнесу, графіки їх досягнення, фактори ризику, довгострокові цілі; фінансовий прогноз результатів бізнесу щонайменше на рік, включаючи дані про кошторис доходів і витрат, баланс і бюджет капітальних видатків; розмір необхідного фінансування. Але специфіка українського банківського інвестиційного кредитування полягає в тому, що банки оцінюють процес кредитування як високо ризиковану діяльність. Розвиток процесу кредитування залежить від взаєморозуміння інтересів між банківськими установами та підприємствами, що потребують додаткових інвестиційних ресурсів.

З метою розширення банківського інвестиційного кредитування доцільними стають застосування системного підходу до управління ризиками за активними операціями, впровадження в банківську сферу теорії портфельного інвестування та розробка загальної інвестиційної стратегії розподілу інвестиційних ресурсів. Тому необхідно дотримуватися постійного, збалансованого та достатнього рівня інвестиційного кредитування підприємництва та галузей реального сектору економіки. Вищезазначене підкреслює правильність твердження про те, що цільовий характер інвестиційного кредитування сприяє економічному розвитку підприємств зокрема і країни загалом.

Висновки. Вирішити зазначені фінансово-економічні питання перспективності розвитку банківського інвестиційного кредитування можна шляхом поєднання науково-технічного державного та приватного потенціалів в банківській системі; вдосконалення цілої низки правових, законодавчих і нормативних документів стосовно інвестиційної діяльності банків; фінансування інноваційно-інвестиційних проєктів банківськими установами; появи та впровадження сучасних маркетингових досліджень з обов'язковим розрахунком майбутнього інвестиційного ризику; застосування міжнародного досвіду розвитку ринку технологій разом з цілеспрямованими капіталовкладеннями інвестиційних ресурсів; вироблення стратегічно спрямованого розподілу банківських інвестиційних ресурсів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вовчак О., Руцишин Н., Андрейків Т. Кредит і банківська справа: підручник. Київ: Знання, 2008. 564 с.
2. Пересада А. Інвестування: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2004. 250 с.
3. Примостка Л., Діба М., Краснова І. та ін. Банківська система України: інституційні зміни та інновації: колективна монографія / за заг. ред. Л. Примостки. Київ: КНЕУ, 2015. 434 с.
4. Майорова Т. Інвестиційна діяльність: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
5. Міщенко В., Малютін О. Інструментальне забезпечення стабільності банківської системи на основі розробки агрегованого індексу. Вісник Національного банку України. 2015. № 4. С. 32–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2015_4_10.
6. Пономаренко В., Раєвська О., Стрижиченко К. Моделювання поведінки інвестора на фондовому ринку: монографія. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2004. 264 с.
7. Пшик Б., Парфенюк Є. Кредитування банками інвестиційних проєктів. Львів: ННБК «АТБ», 2008. 90 с.
8. Ястремська О., Яблонська-Агу Н. Інвестиції: сучасне розуміння та класифікація. Економіка розвитку. 2014. № 4. С. 116–121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/acro_2014_4_23.
9. Офіційний сайт «Публічне акціонерне товариство «Міжнародний інвестиційний банк». URL: http://www.ii-bank.com.ua/news/news:n2018_03.
10. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України: Постанова Правління Національного Банку України від 2 серпня 2004 року № 361 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Національного банку України від 21 червня 2012 року № 255 (v0255500-12)). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04>.
11. Козмук Н. Особливості теоретико-методологічних засад банківського інвестиційного кредитування малого і середнього бізнесу. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. Вип. 8. Ч. 1. С. 98–101.
12. Перезеке М. Вплив банківського інвестиційного кредитування на розвиток галузей національної економіки. Вісник української академії банківської справи. 2013. № 1 (34). С. 94–100.